

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦІНОУТВОРЮЮЧИХ ЧИННИКІВ У ВИРОБНИЦТВІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Розглянуто ціноутворюючі чинники впливу при формування ціни в процесі виробництва молочної продукції. Запропоновано заходи, які допоможуть покращити кон'юнктуру вітчизняного ринку молочних продуктів як для кінцевих споживачів, так і для молокопереробних підприємств.

Ключові слова: ціна, молочна продукція, собівартість продукції, рентабельність.

Рассмотрены ценообразующие факторы влияния при формировании цены в процессе производства молочной продукции. Предложены пути решения, которые приведут к улучшению конъюнктуры отечественного рынка молочных продуктов, как для потребителей, так и для молокоперерабатывающих предприятий.

Ключевые слова: цена, молочная продукция, себестоимость, рентабельность.

In the articles considered pricing factors of influence at forming of price in the process of production of milk products. Measures, which will result in the improving business domestic climate of dairy products both for eventual users and for milk enterprises, are offered.

Key words: price, milk products, cost price, profitability.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій. Молоко та молочна продукція потрібні для забезпечення життєдіяльності людини як важливе джерело білків, вітамінів, мінералів та кальцію, що є необхідним продуктом споживання для населення. Забезпечення споживачів молоком та молочними продуктами тісно пов'язане з розвитком молочного ринку, його функціонування залежить від якісної сировинної бази, технології виробництва, ринкової інфраструктури, платоспроможності споживачів.

Як відомо, молочна промисловість за структурою витрат відноситься до витратомістких. Таким чином, в структурі ціни головним ціноутворюючим чинником кінцевої молочної продукції є ціна на молоко-сировину. А відтак переробні підприємства мають ретельніше контролювати рівень витрат, зокрема, постійних та змінних, для забезпечення свого ефективного функціонування та підвищення конкурентоспроможності продукції.

Дослідженням цієї проблеми займалися вчені-економісти: Ю. Білик, Л. Дейнеко, О. Кочеткова, І. Лукінов, Р. Маркова, Т. Мостенська, О. Онищенко, П. Саблук, В. Трегобчук, В. Юрчишин та інші. Проте в нинішніх умовах питання щодо впливу ціноутворюючих чинників на молочні продукти на вітчизняному ринку потребують поглибленого дослідження.

Мета дослідження – обґрунтуваний процес формування ціни на молоко та молочні продукти, враховуючи досвід вітчизняних молокопереробних підприємств в сучасних умовах.

Виклад основних результатів досліджень. До складу молочної промисловості входять підприємства з виробництва молока обробленого рідкого, кисломолочних продуктів, вершкового масла, сирів, молочних консервів та сухих молочних продуктів. Українська молокопереробна галузь в сучасних умовах тримається на трьох основних напрямках діяльності: цільномолочна продукція, сир, масло.

Найбільш затратними в сировинному вимірі є сир (норма витрат сировини залежить від сорту сиру – від 10 до 12 т) і масло (норма витрат – 22 т). З точки зору купівельної спроможності населення, найпопулярнішою вважається цільномолочна продукція, оскільки вона є продуктом першої необхідності в споживчому кошику.

Вітчизняний ринок представлений великим асортиментом молочної продукції (налічується понад 250 видів). Аналізуючи сучасний стан галузі, можемо спостерігати зростання виробництва кисломолочних продуктів (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво молока та молочних продуктів в Україні, 2012–2013 рр.

Продукт	2013	2012	Зміна, (%)
Молоко оброблене рідке	946218	909534	104
Вершки	42859	36245	118,2
Молоко і вершки сухі	60153	62774	95,8
сухе знежирене	45101	46742	96,5
сухе незбиране	15052	16032	93,9
Масло вершкове	92822	88219	105,2
до 85%	92397	87720	105,3
більше 85%	414	499	83
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	82823	78478	105,5
Сир жирні	163849	166374	98,5
сир сичужний	140412	145029	96,8
сир плавлений	23437	21345	109,8
Консерви молочні	56695	64821	87,5
Продукти кисломолочні	517930	486198	106,5
Казеїн та казеїнат	2673	7058	37,9
Морозиво та харчовий лід	101773	108504	93,8
Спреди та суміші жирові	53052	53445	99,3

Джерело: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/index.php/ua>.

Аналіз табл. 1, свідчить, що за 2013 р. виробництво молока обробленого збільшилось на 4% порівняно з 2012 р., вершків – 18,2%, масла – 5,2%, сиру свіжого та кисломолочного – 5,5%, кисломолочні продукти – 6,5%. Зменшились обсяги виробництва молока і вершків сухих – 4%, сирів жирних – 1%, молочних консервів – 12%, казеїну – 62% та спредів і жирових сумішей майже на 1%.

Якщо проаналізувати рівень споживання та цінову доступність³ окремих кисломолочних продуктів, можемо сказати, що даний ринок є одним із найперспективніших сегментів молочної галузі. Основними асортиментними позиціями кисломолочної групи є кефір (рис. 1), йогурт та сир. Для прикладу розглянемо на рис. 1 рейтинг торгових марок кефіру по ціновій доступності. З огляду на це найбільш доступні марки "Заречье", "Весела ферма" та "Віта".

Велика кількість йогуртів із різними харчовими інгредієнтами, такими як полуниця, банан, персик, груша, тощо, дозволяють задовольнити потребу кожного споживача. Ця продукція є конкурентоспроможною та користується попитом не тільки на вітчизняному ринку, ай за його межами.

³Цінова доступність досліджувалась як співвідношення середньоринкової ціни реалізації за 1 літр кефіру до суми грошей, яку готові сплатити споживачі за 1 літр кефіру (при цьому обов'язково потрібно враховувати: % жирності, тару, магазин).

Не менш вагомим фактором ціноутворення для вітчизняних переробних підприємств є сезонність виробництва, оскільки основний обсяг молока-сировини виробництва припадає на літні місяці. В літній період спостерігається не лише зростання обсягів надходження молока-сировини у виробництво та обмеження термінів його реалізації, а й сезонне зменшення споживання молочної продукції. Все це призводить до зниження цін на молочні продукти. В осінньо-зимовий період навпаки обсяги надходження молока-сировини скорочуються, а попит на молочні продукти зростає, що зумовлює підвищення цін (рис. 2).

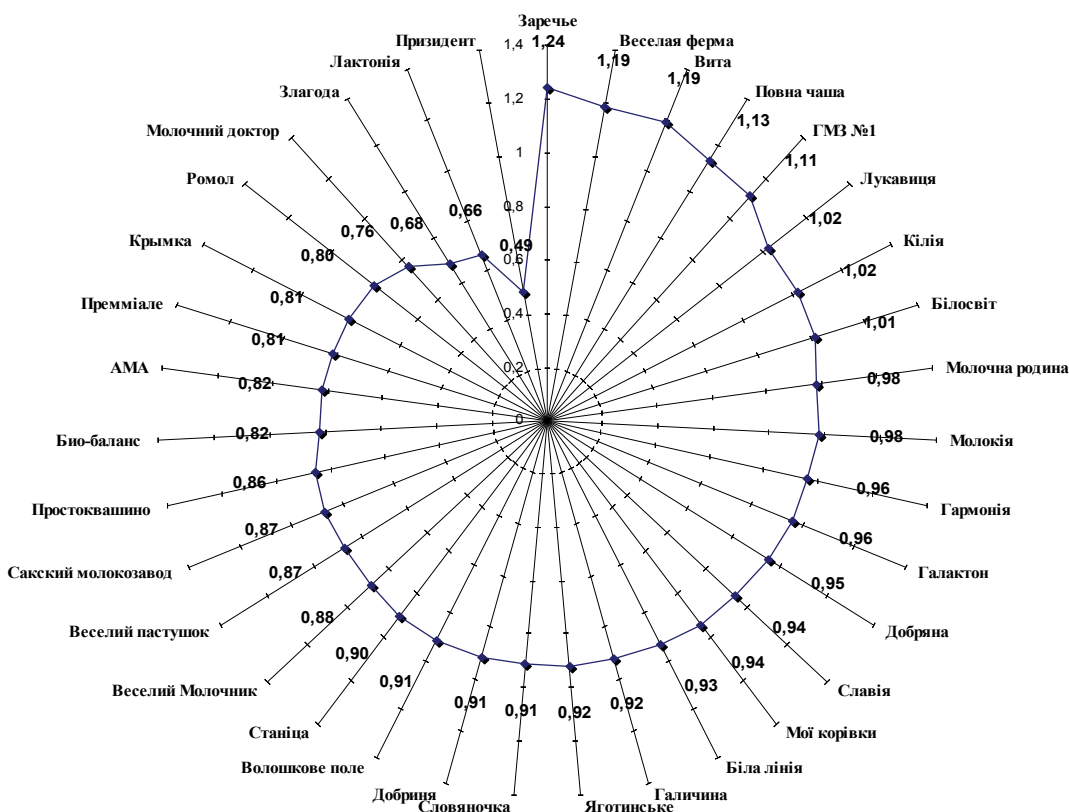

Рис. 1. Рейтинг торгових марок кефіру по ціновій доступності [7]

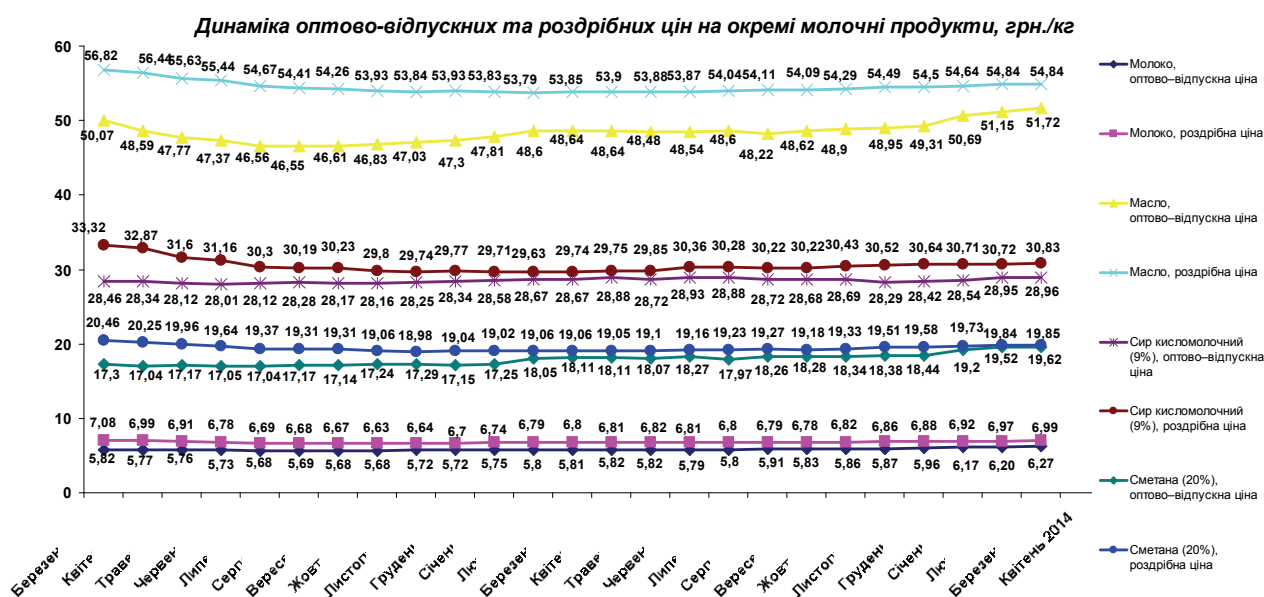

Рис. 2. Динаміка оптово-роздрібних цін на молочні продукти (грн/кг) [4]

Собівартість визначає розмір ціни молочної продукції. З економічної точки зору, розмір витрат пов'язаний з рентабельністю виробництва, його перспективами та втраченими можливостями. Саме собівартість (для переробного підприємства – це витрати) виступає основою для встановлення продажної ціни, і таким чином формує кон'юнктуру ринку для вітчизняних молокопереробних підприємств та визначає рівень прибутку.

Таким чином, коливання цін на молоко-сировину призводить до змін цін на готову продукцію (рис. 3). Найбільш тісний зв'язок між цінами на молоко-сировину і вартістю молочних продуктів із високим вмістом жиру: вершків та масла вершкового. Найменше залежить від сезонного коливання цін – ціна на сир кисломолочний (рис. 2). Водночас, як свідчить зарубіжний досвід, сезонні коливання обсягів виробництва молоко-сировини, які призводять до різкого подорожчання молочних продуктів в зимовий період можна значно скоротити. У виробників із далекого зарубіжжя розбіжність між зимовими і літніми надоями становить лише 10%, в той час як в Україні – зростає майже у 2 рази. Європейські країни такої низької кореляції домагаються за рахунок правильно підбраного раціону корів та рівномірного отелення [1].

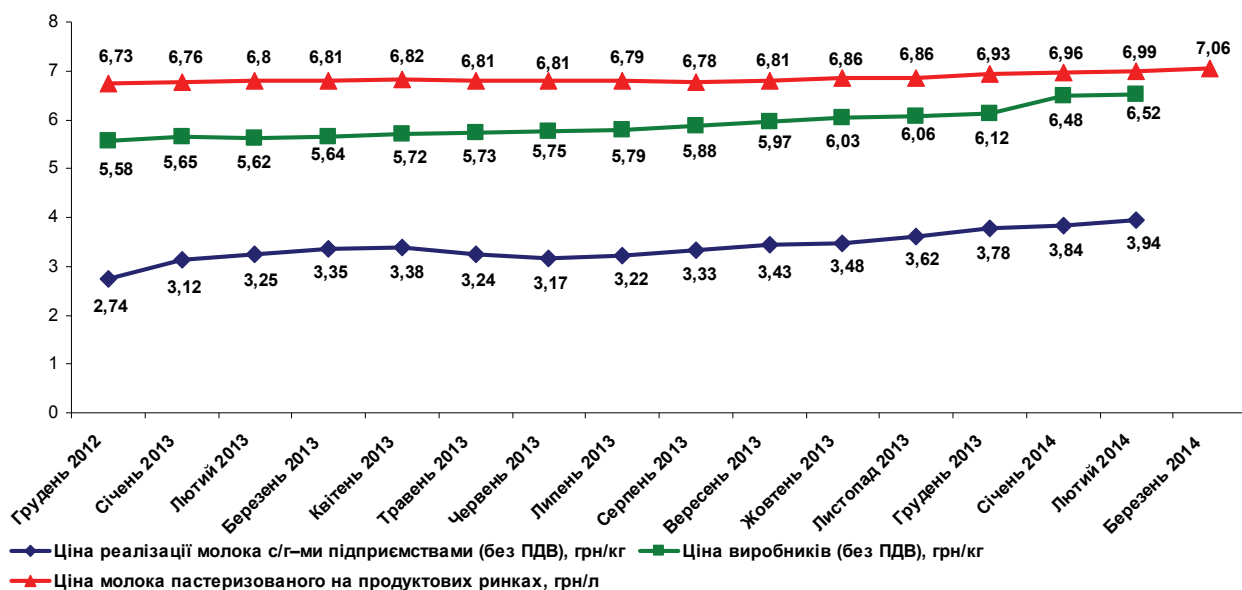

Рис. 3 Динаміка цін на молоко-сировину [4]

Як видно з рис. 3, відпускні ціни молокопереробних підприємств у лютому 2014 р. становили 6,52 грн/кг (без ПДВ), що на 16% вище ніж у лютому 2013 р. (табл. 2).

Середня ціна реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами у лютому 2014 р. становила 3,94 грн/кг (без ПДВ), що на 21,2% більше ніж у 2013 р.

Таблиця 2

Ціна на молоко з 2013–2014 рр., грн/кг

Період		Ціна виробника	Оптово-відпускна ціна	Роздрібна ціна
Січень	2013	5,65	5,75	6,74
Лютий		5,62	5,80	6,79
Березень		5,64	5,81	6,80
Січень	2014	6,48	6,17	6,92
Лютий		6,52	6,20	6,97
Березень		–	6,27	6,99

Роздрібна ціна на масло також має тенденцію до збільшення, що ж до оптово-відпускної ціни, то вона збільшилась, з 47 грн/кг до 52 грн/кг. Аналізуючи ціни решти молочних продуктів, можемо зазначити, що майже у всіх відбулись зміни в розмірі 5%.

Негативно відображається на цінах і низька якість молока-сировини, яка постачається на молокопереробні підприємства. Справа в тому, що нині 65% молока-сировини надходить від господарств населення. У багатьох випадках таке молоко надходить неохолодженим з підвищеною кислотністю, забруднене, розбавлене тощо.

Низька якість сировини зумовлює суттєве підвищення вартості її переробки. Для виробництва високоякісної молочної продукції із молока другого ґатунку та неґатункованого молока підприємства додатково проводять подвійну пастеризацію, охолодження й очищення на спеціалізованому обладнанні, що призводить до непродуктивного збільшення енергетичних і трудових затрат.

Нині підвищення цін на молочні продукти спричиняє також низький рівень використання потужностей вітчизняними молокопереробними підприємствами, через скорочення кількості молока, що надходить на промислову переробку. Як наслідок, в умовах низького використання потужностей, підвищується собівартість виробництва продукції за рахунок високих питомих постійних витрат. Не сприяє зниженню собівартості виробництва і стан виробничої бази підприємств молокопереробної промисловості. Фізичне та моральне зношення основних фондів галузі перевищує 50% [2].

Важливим ціноутворюючим чинником підвищення собівартості виробництва молочних продуктів є відсутність повної (глибокої) переробки молока-сировини на переробних заводах. Так на більшості великих підприємств за рахунок комплексного використання сировини і застосування безвідходних технологій можна виготовити 25–30 найменувань молочних продуктів. В той же час ряд підприємств, як правило, невеликих, значну частину знежиреного молока, сироватки та склотини використовують нерационально – повертають постачальникам на відгодівлю тварин за низькими цінами. Таким чином, удосконалення технологій переробки молока, повна (глибока) його промислова переробка – це суттєвий резерв щодо зниження собівартості виробництва молочних продуктів і відповідно їх ціни та підвищення рентабельності діяльності молокопереробних підприємств.

Взагалі побічні продукти переробки молока (знежирене молоко, склотини, сироватка) містять стільки ж мінеральних речовин, молочного цукру, скільки й незбиране молоко, відмінність полягає лише у вмісті жиру і білка. Вони є досить цінними і можуть успішно використовуватись для виробництва молочних продуктів. Низький рівень використання побічної сировини на харчові цілі, з одного боку, призводить до того, що в їжу використовують лише 59,6% білка та 49,2% молочного цукру, а з іншого боку – така нерациональна технологія збільшує витрати підприємств та собівартість продукції, і як наслідок підвищуються ціни та знижується рентабельність діяльності [5]. Наразі, середній рівень рентабельності виробництва незбираної молочної продукції на молокозаводах є невисоким і становить 3–8%.

Виробництво сметани і сиру більш економічно вигідне, ніж виробництво незбираного молока. Найбільш рентабельне виробництво дієтичної продукції. За результатами дослідження, середня рентабельність виробництва рідкого молока складає 1–5%; рентабельність виробництва сирків та сирової маси – 30%-40%, кефіру – 12%, йогурту – 20% [4].

Згідно оперативних даних Асоціації виробників молока (АВМ) молокопереробні підприємства Рівненської, Волинської, Тернопільської і Хмельницької областей знизили закупівельні ціни на молоко екстра-класу на 0,5 грн. і продавали його за ціною 4,5 грн/кг. На нашу думку, економічних передумов для зниження ціни на молоко-сировину немає, якого сьогодні спостерігається великий дефіцит. Більш того – катастрофічно не вистачає якісного молока класу "екстра" ціна якого постійно змінюється.

За даними АВМ, на кінець 2013 р. ціни для молока екстра-класу склали 4,79–5,0 грн/кг. Максимальні ціни на дану категорію продукції спостерігалися в Житомирській і Харківській областях – 5,00 грн/кг. Починаючи з 2014 р. зростання цін продовжується, оскільки позначився сезонний спад виробництва молока (у деяких регіонах ціна піднімалась навіть до 5,1–5,3 грн/кг).

Виробники молока пояснюють, що зростання цін в Україні повторює світову тенденцію подорожчання молока, не зважаючи на те, що рівень достатку у нас значно нижчий ніж у розвинених країнах світу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ціни на молоко-сировину в Україні формуються під впливом трьох основних чинників: купівельного попиту з боку молокопереробних підприємств; сезонності виробництва; зміни основних виробничих витрат, що формують собівартість молочної сировини, як для товаровиробника, так і з урахуванням можливих затрат переробника.

Особливості технології виробництва молочних продуктів та формування витрат (сезонність, неповна обробка молока-сировини, низький рівень завантаженості виробничих потужностей, поганий стан виробничої бази тощо) суттєво збільшують собівартість виробництва продукції та призводять до надмірного підвищення цін на молочні продукти. Тому виникає необхідність у оптимізації діяльності переважної більшості молокопереробних підприємств України, пошуку шляхів оновлення виробничої бази, застосуванні енергозберігаючих технологій, котрі б дозволяли підвищити рівень переробки молока-сировини.

Потрібно докласти і значних зусиль щодо подолання проблем у сільському господарстві України, знизити сезонні коливання обсягів виробництва молока-сировини, підвищити її якість тощо. Всі ці заходи не лише позитивно вплинуть на діяльність молокопереробних підприємств, підвищать їх рентабельність, але й сприятимуть зниженню споживчих цін на молочні продукти, що дозволить збільшити обсяги споживання останніх населенням України. В кінцевому результаті зазначені заходи призведуть до покращення кон'юнктури вітчизняного ринку молочних продуктів як для кінцевих споживачів, так і для молокопереробних підприємств.

Список літератури

1. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Монографія / [за ред. П.Т.Саблука і В.І.Бойка]. - К. : ННЦІАЕ, 2005. - 340с.
2. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію // Економіка АПК. - №1. – 2008. – С. 6.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w.w.w.ukrstat.gov.ua.
4. Офіційний сайт Інформаційно-аналітичний портал про молоко і молочне скотарство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.milkua.info/uk/news/>.
5. Плющик І.А. Підходи до оцінки цінового ризику на підприємствах харчової промисловості / Плющик І.А., Огородник Р.П. // Економічні інновації. – 2012. – Вип 47. – С. 239-246.
6. Про ціноутворення в умовах реформування економіки: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.94р. № 733 (зі змінами та доповненнями).
7. Примак Т. Кефирный мир: потребительский выбор, или каким торговым маркам кефира отдать предпочтение / Примак Т., Бараш Д. // Маркетинговые исследования в Украине. – 2013, ноябрь-декабрь – №6 (61) – С. 40-45.